

NARATYVINĖ VAIZDUOTĖ KAIP ETIKOS PROBLEMA

Benediktas Gelūnas, Kristupas Sabolius

Vilniaus universiteto
Filosofijos katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
El. paštas: benas.gelunas@gmail.com,
kristupas.sabolius@fsf.vu.lt

Santrauka. Straipsnyje teigiama, kad naratyvinė vaizduotė yra būtina etikos sąlyga dėl trijų pagrindinių priežasčių: naratyvinės asmens tapatybės, naratyvinio Kito ir naratyvinio bendro pasaulio sintezių. Tyrimo kontekstą sudaro fenomenologinė vaizduotės kaip intencionalios sąmonės veiklos samprata, aristoteliškoji poiesis ir praxis sąsaja bei hermeneutinis naratyvo kaip pamatinės supratimo struktūros traktavimas. Remiantis daugiausia Richardo Kearney'io veikalais, darbe implicitiškai ir eksplicitiškai svarstomi etiniai naratyvumo aspektai, taip pat naratyvinės etikos kaip vidurio kelio tarp reliatyvizmo ir absoliutizmo pozicija.

Pagrindiniai žodžiai: vaizduotė, naratyvumas, etika, Richard Kearney

Įvadas

Naratyvinio žinojimo nuvertėjimas, kurį prieš kelis dešimtmečius diagnozavo Lyotard'as, reiškiasi didžiųjų pasakojimų išsiskaidymu ir vertybių bei faktų atskyrimu. Tai kelia etinę ir politinę problemą – kuo grįsti žmonių bendrabūvį, jei ligšioliniai naratyvai apie moralę laikytini neprasmingais pramanais? Kaip sugyventi, jei nėra apriorinio gėrio ir blogio, o reliatyvizmas visame pasaulyje kaip savo antrininką gimdo fundamentalizmą – beatodairišką savų normų steigimą – kraštutinio nacionalizmo, terorizmo, religinio fanatizmo ir panašiomis formomis? Šio straipsnio tikslas yra remiantis naratyvinės vaizduotės teorija pristatyti vidurio kelią tarp šių etinių polių – universalistinio absoliutizmo ir solipsistinio

reliatyvizmo. Ieškant atsakymo į klausimą, kaip naratyvinė vaizduotė susijusi su etine patirtimi ir praktika, bus keliami tezę, kad **naratyvinė vaizduotė yra būtina etikos sąlyga**. Naratyvinės vaizduotės teorijos ištakos bus eksplikuotos pasitelkiant aristotelišką *poiesis* ir *praxis* sąsają, taip pat bus išskirti svarbiausi naratyvumo ir etikos sąsajų elementai, aptariamose naratyvinės Aš, Kito bei bendro pasaulio sintezės kaip etikos sąlygos, bus apsvaistytos kai kurios naratyvinės etikos kritikų pozicijos.

Svarstymo pagrindą sudaro Richardo Kearney'io veikalai, iš įvairių pusių apžvelgiantys ir dinamiškai jungiantys vaizduotės teorijos, naratyvumo ir etikos laukus. Kaip vieną svarbiausių „naratyvistų“ būtina paminėti Paulį Ricoeurą, tačiau Kearney'is, buvęs jo mokinys, į savo svarstymus įtrau-

kia visas svarbiausias Ricoeuro įžvalgas apie naratyvumą ir ekstensyviai jį aptarinėja, kartu reikšmingai papildydamas (pavyzdžiui, debatais su postmoderniąja filosofija ir konkrečiai situacijai etiškai angažuotu taikymu), todėl Ricoeuras bus nagrinėjamas tik per Kearney'io tekstų prizmę.

Straipsnyje laikysimės diakritinės hermeneutikos (Kearney) metodo, ieškodami vidurio kelio tarp temai įprastų binarinių opozicijų. Sąmoningai atsiribosime nuo didžiųjų etinių teorijų įtraukimo, nes naratyvumas šiame darbe svarbus kaip etikos sąlyga, o ne konkrečių moralinių sistemų elementas. Tai reiškia, kad dėmesys daugiausia bus telkiamas į naratyvumo etiškumą, t. y. kuo naratyvumas yra etiškas, o ne į etikos naratyvumą – kaip moralinės sistemos reiškiasi naratyviai. Pirmuoju čia tirsiamu atžvilgiu svarbios etikos prielaidos ir sąlygos, o antruoju, kuris bus mažiau svarbus, – konkrečios jos formos, įgaunančiomis didžiųjų pasakojimų statusą.

1. Tarp *poiesis* ir *praxis*

Naratyvo kaip žinojimo modelio temos esminiai elementai buvo detalčiau aptarti jau Aristotelio mąstyme. *Nikomacho etikoje* ir *Poetikoje* aptariamos *poiesis*, *praxis*, *phronesis*, *catharsis* bei *mythos* sąvokos suteikia svarbiausias prielaidas naratyvumui sieti su praktikos ir etikos sritimi. Be šios sąsajos vargu ar išvis būtų prasminga kalbėti apie naratyvinę vaizduotę. Kearney'ui, sekantiam Aristoteliu, poetika ir etika yra esmingai susijusios patirties-veiklos plotmės, kartu konstituojančios socialumo pagrindą įsivaizduojamybėje. *Poiesis* kaip veikla, turinti kitą tikslą nei ji pati, ir *praxis* kaip savitikslių veikla aristoteliškoje paradigmoje kartu pagrindžia ypatingą žinojimo pobūdį, t. y. *phronesis*, „nurodanti į praktinę išmintį,

pasveriančią veiksmus ir tikslus kontekste, kuriame žmonės atranda etosą, rišanti juos su kitais bendruomenėje, tradicijoje ar polyje“ (Kearney 1995: xii). Taigi poetika ir etika yra ne teorinio svarstymo sritys (galima teoriškai kalbėti apie jas, bet ne iš jų vidaus), o „labiau apytikslės, provizorinės, eksperimentinės, labiau paremtos taikymo ir nepataikymo, bandymų ir klaidų gyvos patirties bei pavyzdžių kontekstais“ (ten pat: xiv). Tai bendri bruožai, leidžiantys kalbėti apie poetikos ir etikos sąjungą *phronesis* perduodančiuose naratyvuose.

Aristotelį iš Ricoeuro pozicijų interpretuojančiam Kearney'ui aktualiausia tai, kad poetika pasiūlo vaizduotei siužetus, kurie susieja etinius žmogaus pasirinkimus bei juos grindžiančias vertybes (ar ydas) su laime arba nelaimė. Vertybės, būdamos *phronesis*, o ne *theoria* objektu, reikalauja kitokio nei faktinio pagrindo. Apie šį pagrindą liudija Aristotelio skirtis tarp poezijos ir istorijos: „Poezija paprastai išreiškia tai, kas universalu, o istorija – tai, kas konkreту. Kalbėdamas apie universalumą aš turiu omenyje tam tikro būdo asmens veiksmus ar ištaras, atitinkančius galimumo arba būtinumo dėsnius“ (*Poet.* 1451b). Poetinis galimumas ir būtinumas, atskleidžiantys asmens pasirinkimo svarbą, priešinami istoriniam esamumui, tegalinčiam būti retrospektyviu galimumo ar būtinumo patvirtinimu. „Etikos praktinė išmintis (*phronesis*) būtų neįmanoma be poetikos naratyvinių siužetų“ (Kearney 1995: xiv). Priešingai modernistiniam estetikos ir etikos atskyrimui, Kearney'is, tęsdamas Ricoeuro atsigrėžimą į neišnaudotus Aristotelio potencialus, šias sritis glaudžiai susieja, kartu atgaivindamas ir klasikinių poetikos subordinavimą etikai. Poetinės kūrybos (taigi ir naratyvų) tikslas jam yra

etinis veiksmas – tai nuosekliai plaukia iš prielaidų, kad *poiesis* yra nukreipta į tikslą už savęs, o *praxis* yra tikslas savaime (EN VI.2). Autonomiška *praxis* negali būti kantiškai atsieta nuo heteronomiškos *poiesis*, nes tik per *poiesis* ji save atpažįsta kaip etinį veikimą. Taip aristoteliškosios prielaidos sujungiamos su hermeneutinėmis: „Etinis darymas, trumpai tariant, reikalauja poetinio kūrimo tam, kad būtų efektyviai komunikuojamas ir kultivuojamas intersubjektyvioje bendruomenėje“ (Kearney 1995: 15). Tai reiškia, jog naratyvai yra būtini etiniam veiksmui, nes sukuria struktūrinės prielaidas patyrimui virsti refleksija ir ja grįsta praktika.

2. Aš, Kitas ir bendras pasaulis

Neneigiant, kad naratyvai yra svarbūs savo praktikų refleksijai, galima prieštarauti didesniam naratyvinės vaizduotės sureikšminimui teigiant, kad visų patirtys yra skirtingos, o jas pratęsiantys naratyvai tarpusavyje nesuderinami, todėl nė kiek nepadedantys kalbėti apie etiką: patirčių reliatyvumas suponuoja etikos reliatyvumą. Kearney'io manymu, tokia pozicija supainioja epistemologinį reliatyvizmą su etiniu. Žmogui, sutikusiam, kad pasaulis yra fikcijų koliažas, epistemologiškai ir ontologiškai lygiaverčių naratyvų visuma, vis dar gali rūpėti klausimas: „Kaip mums atskirti geras fikcijas nuo blogų; tas, kurios veda į tamsuolišką abejingumą, nuo tų, kurios išlaiko būtiną visuomenės tvarką?“ (Kearney 1998: 166). Galutinio pažinimo aiškumo ar teorijų universalumo negalimybė nelygi teisingumo ar susitarimo negalimybei. Priešingai, riboto žinojimo situacijoje teisingumo klausimas pasidaro dar svarbesnis, nes nebėra išsprendžiamas dogmatiška nuoroda į belaikį autoritetą ir

reikalauja interpretacijos, dialogo ir naujos mąstymo pastangos kiekvieno sprendimo atveju. Fikcijų koliažo ir vaizduotės-patyrimo mišinio centre Kearney'is mato žmogų, kuris ne tik pažįsta, bet ir veikia. Svarstant pasaulėžiūros legitimumą, turi būti įtraukiami ir *theoria*, ir *phronesis* aspektai. Universalistinis mąstymas kritikuotinas dar teoriniu lygmeniu, o reliatyvistinėms teorijoms iššūkį meta praktikos, kurios negali egzistuoti save laikydamos atsitiktinio ir kartu determinuojančio kultūros žaismo išraiškomis. „Jei vaizduotės dekonstrukcija nepriima jokių epistemologinių ribų (tiek, kiek ji nuverčia bet kokią bandymą nustatyti patenkinamą santykį tarp vaizdo ir realybės), ji privalo pripažinti etines ribas“ (ten pat: 361).

Šios etinės ribos gali būti adekvačiai interpretuojamos tik tada, kai pripažįstamas asmeninis etikos reikšmingumas, atmetantis pozicijas, kurios svarstymą pradeda nuo nuasmenintų ontologinių struktūrų kūrimo ar paieškos. Naratyvinė etika, grindžiama naratyvine vaizduote, remiasi prielaida, jog nebūtina teigti nekintamos pasaulio tvarkos ar substancinio subjekto, kad būtų galima ką nors pasakyti apie asmens egzistavimą – užtenka žvelgti į tapatybę kaip į grynai naratyvinę išraišką ir nekalbėti apie jokių žmogų-savaime ar prigimtį. Naratyvinė teorija siūlo alternatyvą ir esencialistinei asmens sampratai ir mėgina išvengti visiško žmogaus nuasmeninimo. Kearney'is taip apibrėžia naratyvinį subjektą: „Kiekvieno žmogaus egzistencija yra gyvenimas, ieškantis pasakojimo. [...] kiekvienas gyvenimas visada jau yra pasakojimas. Pats mūsų baigtinumas konstituoja mus kaip būtybes, kurios, grubiai tariant, gimsta pradžioje ir miršta pabaigoje“ (Kearney 2002: 129). Pasakojama ne todėl, kad tas pats žmogus

gimsta, keičiasi ir miršta, bet atvirkišiai – todėl, kad pasakojama apie vieno veikėjo kelią nuo pradžios (gimimo) iki pabaigos (mirties), jis yra suprantamas (ir pats susiprantas) kaip tas pats žmogus. Kearney'ui ši struktūra yra būtina bet kokio etiškumo sąlyga: „Kiekvienas moralinis veikėjas galų gale privalo turėti kažkokią tapatybę, išliekančios per gyvenimo praeitį, dabartį ir ateitį, nuojautą – kaip ir bendros pirmtakų, amžininkų ir įpėdinių istorijos jausmą – kad galėtų pažadėti ir tesėti pažadus“ (ten pat: 151). Etinis apsisprendimas ar įsipareigojimas gali būti tik *kieno nors* apsisprendimas ar įsipareigojimas. Šis kas nors turi turėti laike tveriančią tapatybę pajautą, nes kitaip jo apsisprendimas būtų ne apsisprendimas, o momentinė užgaida, kitą akimirką galinti būti vienodai atsainiai pakeista ir paneigta. Taigi naratyvinis Aš stovi tarp substancinio esencialistinio Aš, turinčio vienintelę „gerą“ savo (nors ir šis savumas priklauso bendrų esmių kategorijai) prigimtį, kurią reikia išpildyti arba likti nevykėliu; ir postmodernaus Aš, tesančio tapatybės veidrodžio šuke ir nesuvokiamu fragmentu. Naratyvinis Aš nuolat balansuoja tarp duotybės ir pasirinkimo, galimybių priėmimo ir galimybių atsisakymo jas „įpasakojant“ arba paliekant už savo naratyvo. Galiausiai kaip galimybių iliustracija naratyvas gali būti ne tik tapatybės išraiška, bet ir ją keičiantis patyrimo elementas, ypač tada, kai tai yra Kito naratyvas.

Tai, kad naratyvinė vaizduotė sudaro sąlygas įtraukti Kitą į bendrą etinį lauką, yra, ko gero, svarbiausias etinis jos aspektas. Literatūrinių naratyvų etiškumą apmąstantis Markas Dooley'is teigia, kad „literatūrai jos etinę galią suteikia ne tai, kad ji išreiškia patį moralumą, o tai, kad skaitytojas gali susipažinti su žmonėmis ir situacijomis, kurie tradiciškai atrodė svetimi ar keisti“

(Dooley 2007: 176). Kito kaip pasireiškiančio ir interpretuojamo per pasakojimą samprata turėtų būti traktuojama pirmiausia kaip etikos sąlyga. Naratyvinis supratimas ne sprendžia, o įgalina sprendimą, laviruodamas tarp išankstinio absoliutizmo ir reliatyvizmo. Kitaip tariant, pasakojimas atveria kelią interpretacijai, suprantančiai Kito išraiškas jo konteksto fone ir keičiančiai konteksto supratimą pagal atskiras išraiškas. Taigi atsakomybė Kitam iš šios perspektyvos reikalauja ne nusižeminti, bet būti atviram: „[...] yra atsakomybės Kitam momentas – Kitam, kuris, nors išgirstas ir patirtas per naratyvus, galiausiai į šiuos naratyvus nėra redukuojamas“ (Kearney 1995: 101). Net ir priėmus naratyvinę vaizduotę kaip etinės vaizduotės pagrindą, visada ir kiekvienam žmogui atskirai išlieka pačiame naratyvume netelpantis etinis iššūkis pasirinkti tarp prievartos, sutarimo ir aukojimosi. Kita vertus, šis pasirinkimas taip pat nevyksta tuščioje transcendentalinėje erdvėje. Vien tai, kad turime *galimybę* įsivaizduoti kitą kaip Kitą – dar net nebūtinai naratyvine forma – verčia bent šiek tiek kritiškai pažvelgti į šią galimybę ignoruojančias pozicijas. Kitas kaip laike egzistuojantis ir besireiškiantis asmuo nebūtų suprantamas be jo laiką ir tapatybę per analogiją su savo tapatybės patyrimu vienijančios vaizduotės. Ne be reikalo etika buvo vienintelė Descartes'o nenagrinėta filosofijos sritis. Galima nesunkiai sujungti jo nuomonę, kad „vaizduotės galia [...] nėra būtinas mano prigimties ar sąmonės elementas, nes net ir jos neturėdamas likčiau toks pats, koks esu“ (Descartes, 1997: 177), su svarstyimu, ar matomi žmonės nėra tik mašinos, *Samprotavimuose apie metodą*. Kitas kaip Kitas ne pamatomas, o įsivaizduojamas. Tad naratyvinė vaizduotė kartu yra empatinė arba simpatinė, t. y. įsi-

jaučianti vaizduotė – ji atskiria iš pasaulio daiktų žmogų, kuris kaip toks atpažįstamas per perspektyvų sugretinimą.

Aš ir Kito santykis nebūtų galimas be prielaidos, kad abu dalijasi bendrą pasaulį, tad taip pat svarbu klausti, kas daro naratyvą bendro pasaulio sąlyga. Pasak naratyvinės mokyklos istoriologo Haydeno White'o, „naratyvumas yra tiesiogiai susijęs, jei tai tik nėra jo paskirtis, su impulsu moralizuoti tikrovę, t. y. sutapatinti ją su socialine sistema, kuri yra bet kokio įsivaizduojamo moralumo šaltinis (White 1995: 51). Kito kaip Kito vaizduotė galima kaip kažką ne vien fiziškai, bet ir etiškai ar socialiai bendra turinčio Kito vaizduotė. Tai, kas yra bendra visiems, t. y. fizinės apibrėžtys, kartu ir niekam nėra bendra. Bendrumas randasi iš bendrų ypatumų, išreiškiamų bendrais ar bent analogiškais naratyvais. Naratyvai sutelkia pasaulį: „[...] galima sakyti, kad pasakojimas sužmogina laiką, transformuodamas jį iš beasmenio fragmentuotų momentų kismo į struktūrą, siužetą, mitą. Kiekvienas gyvenimas ieško naratyvo [...]“ (Kearney 2002: 4). Kearney'is netgi prideda, kad pati „gamta imituoja naratyvą“ (ten pat: 6), turėdamas omenyje, kad nėra tokio gryno pasaulio suvokimo, kuris, būdamas sąmoningas, nebūtų jau kažkaip interpretuotas ir įpintas į pasakojimą.

Galiausiai naratyvinė vaizduotė leidžia kalbėti ne tik apie prasmingus ir skirtingose kultūrose bent jau struktūriškai panašius pasaulio patyrimo būdus, bet ir apie pasakojimus kaip bendrą fikcinę erdvę, įsivaizduojamą, kuri, būdama kuriama, kartu „pati“ kuria veikdama kuriančiuosius. Kiekvienas paskiras pasakojimas tarsi siūlė papildo kolektyvinių pasakojimų audeklą ir pats yra jo įprasminamas. Tokį sinergizmą išraiškiai aprašo Alasdairas MacIntyre'as, pasirem-

damas teatro metafora: „[...] mes niekada nesame daugiau (kartais ir mažiau) nei savo naratyvų bendraautoriai. Tik fantazijose gyvename pagal tokį pasakojimą, kokį norime. [...] Kiekvienas iš mūsų, būdamas pagrindiniu savo draminių pjesių veikėju, vaidina ne tokius svarbius vaidmenis kitų dramose, ir kiekviena drama apriboja kitas. [...] Visos mūsų dramų riboja viena kitą, darydamos visumą skirtingą nuo dalių, bet vis dar dramatišką“ (MacIntyre 2007: 213–214)

MacIntyre'as pastebi labai svarbų naratyvumo aspektą: *joks naratyvas, kiek jis yra naratyvas, negali būti visiškai atskiras nuo kitų*. Viena vertus, ši įžvalga patvirtina glaudų naratyvumo ir socialumo ryšį, o, kita vertus, leidžia lengviau atskirti nenaratyvines pasaulėžiūras, pavyzdžiui, metų metus atskirtyje gyvenančio asketo. Toks asketas vargu ar jaustų poreikį išreikšti save ir pasaulį pasakojimu, kai nėra su kuo šiuo pasakojimu dalintis. *Socialumas, etinis santykis ir naratyvumas visada eina kartu*. Šiuos tris elementus susieja Kearney'į komentuojančio Johno Rundello pastaba: „Naratyvai yra kolektyvinės erdvės, kuriose mes prisiimame atsakomybę už praeities ir ateities veiksmus“ (Rundell 2007: 11).

3. Naratyvinio etiškumo kriterijai

Nepaisant stipraus naratyvumo ir socialumo ryšio, akivaizdu, kad ne visi pasakojimai skatina atsakomybę ir savo istoriškumo suvokimą – kai kurie veikia priešingai, kaip neapykantos ar izoliacijos šaltiniai. Tai, kad naratyvinė vaizduotė leidžia suvienyti Aš, Kito ir bendro pasaulio vaizdinius, jau yra svarbi etikos sąlyga, bet ji būtų mažai vertinga, jei negalėtume atskirti naratyvų, kurie palaiko, nuo naratyvų, kurie naikina. Tai reikalauja aptarti galimus kriterijus,

kurie padėtų skirti etiškus pasakojimus nuo neetiškų.

Kraštutinumai, kurių norima išvengti su tokiais naratyvinės etikos projektais kaip Kearney'io ar MacIntyre'o, taip pat gali būti išreikšti naratyvine forma. Kas yra fanatizmas, jei ne vieno naratyvo („tik mes esame teisūs“ / „tik tai yra tiesa“) suabsoliutinimas? Panašų suabsoliutinimą galima įžvelgti ir reliatyvistinėse teorijose, kurios pasitelkia vieną naratyvą, kad atmestų visus – kartu ir save pačią. Pavyzdys trumpa forma – gerai žinomas paradoksas tokiuose sakiniuose kaip „visi yra melagiai“ arba „visi yra teisūs“. Ir absoliutizmo, ir reliatyvizmo atvejais už trumpų išraiškų slypi daug kartų kartotas pasakojimas.

Kalbėti apie savaiminį naratyvų etiškumą reikėtų rizikuoti grįžti prie dogmatinio mąstymo, kurio vis buvo stengtasi išvengti. Kita vertus, Martha Nussbaum reikšmingai pastebi, jog toks grįžimas nebūtinai, o „apie pasakojimų gerumą ar blogumą žinome iš jų vaisių“ (Nussbaum 2007: 52). Naratyvinė teorija neatsiejama nuo praktikos. Skirtingų naratyvų pasekmės dažniausiai atspindi jų skirtumus, pavyzdžiui, *Mein Kampf* skatinamų praktikų požiūriu akivaizdžiai nėra tas pats, kas Naujasis Testamentas, o *Voldenas: gyvenimas miške* – ne *Komunistų partijos manifestas*. Tai tik keli pavyzdžiai, neperteikiantys ir neapibendrinantys naratyvų įvairovės, bet aiškiai parodantys, kad kai kurie pasakojimai gali paveikti ne tik pavienes praktikas, bet ir išstas praktikų sistemas. Taip pat pastarieji naratyvų pavyzdžiai parankūs tuo, kad parodo, kaip vienu pasakotojų utopijos gali būti kitų distopijomis, ir atvirkščiai. Kearney'is lygina kolektyvinius pasakojimus su mitais: „Mitas yra dviejų krypčių gatvė. Jis gali nuvesti link perversijų (fanatizmo, rasizmo, fašizmo)

arba link išsilaisvinimo (autentiškos ir universaliems horizontams atviros socialinės vaizduotės reaktyvacijos)“ (Kearney 2002: 89). Taigi gali būti, kad kiekvienas paskiras pasakojimas bus priimtas kaip galutinė tiesa arba kaip supratimo atvirumo paskatinimas. Viena vertus, pats naratyvas dažnai turi vienokį ar kitokį etinį turinį, bet, kita vertus, naratyvo priėmėjui ar skleidejui paliekama interpretacijos atsakomybė: pasirinkimas tarp pažodinio ir metaforiško skaitymo, turinio atranka ir kritinis vertinimas, jungimas su kitais naratyvais bei atitinkama praktika.

Neetiškais vadintiniems naratyvams būdingas perspektyvos uždarumas ir savo pasakojimo fiktyvaus aspekto neigimas. Uždaras naratyvas yra Tiesos naratyvas, teigiantis, kad atskleidžia paties pasaulio nekintamą prigimtį ar būklę. Jei kai kurie, o dažnai ir daugelis „nepastebi“, kad „taip yra“, – tuo blogiau jiems. Tokių naratyvų tikslas – padalyti pasaulį į teisiuosius ir neteisiuosius, o tada užvaldyti teisiuosius ir paaukoti neteisiuosius. Logiškas sekmuo – etiški naratyvai turėtų būti priešingi, t. y. sutaikantys, laisvinantys, atviri ir niuansuoti. „Prastas“ naratyvas visada bus uždaras ir baigtinis, o „gerų“ naratyvų skiriamąsias savybes Rundellas apibendrina pavadindamas jas provizoriškumu: „Provizorinė etiškų naratyvų prigimtis įgalina juose dosnumą, kuris paneigiamas uždarų formų naratyvuose. Atvirame naratyve įmanoma atleisti ir dovanoti“ (Rundell 2007: 112). Provizoriški naratyvai nesiima tvirtinti universalių tiesų, bet išreiškia bendrybes konkretybėmis, kurios gali būti įvairios. Kitaip tariant, tokiuose naratyvuose „sprendimai yra apytikriai: universalijos juose esamos tik tiek, kiek yra išreiškiamos konkretybėse, kurios dažnai būna pavyzdiniai naratyvai, o ne kažkas konstituota transcendentaliai. Etiniai

naratyvai iššaukia niekada neįgyvendinamą istorijos horizontą, *sensus communis*, kuris suteikia fronetinio įžvalgumo sugebėjimą“ (ten pat).

Grįžtant prie interpretacinio momento susidūrimo su naratyvais, svarbus hermeneutinės filosofijos kontekstas. Pats Kearney'is savo metodą, grįstą nuolatinio lavravimu tarp dviejų kraštutinių, vadina diakritine hermeneutika. Taigi, remiantis hermeneutikos principais, interpretacijoms įvertinti nebūtina griebtis joms išoriškų kriterijų; pakanka atsižvelgti į jų tarpusavio santykius ir jau hermeneutinio supratimo rato modelį, Hanso Georgo Gadamerio įvardijamą taip: „visumą reikia suprasti remiantis dalimi, o paskirybę – remiantis visuma. [...] Visos paskirybės turi atitikti visumą – toks yra nuolatinis teisingo supratimo kriterijus“ (Gadamer 1999: 27). Tai reiškia, kad pačios geriausios interpretacijos yra atviros ir smulkesnėms aprėpiamoms interpretacijoms, galbūt net ir alternatyvioms interpretacijoms. Kaip teigia Gadamerį komentuojantis Jerry'is Burke, geras interpretacijas nuo blogų galima skirti dviem atžvilgiais: „Pirmiausia, visi relevantiški teksto ar teksto analogo aspektai turi tilpti į nuoseklią interpretaciją. Antra, turėdami omeny išankstinių nuostatų persmelktą viso supratimo pobūdį, tik būdami atviri tam, ką sako tekstas, ir būdami atviri kitoms teksto interpretacijoms, sugebėsime patvirtinti arba pakeisti savo išankstines nuostatas“ (Burke 2007: 120). Kitaip tariant, geros interpretacijos palaiko savo interpretacinio pobūdžio refleksiją ir įgalina kitas interpretacijas, o prastos vis primeta vienintelę išankstinės nuomonės tiesą. Tačiau ar geros interpretacijos turi įgalinti ir prastas interpretacijas, t. y. ar atvirumas reiškia ir atvirumą uždaramui?

Burke'ės svarstomas Warnke mano, kad ne: „bet kokia interpretacija [...], kurios turinys veda link kito interpretacinio balso atskyrimo arba nutildymo, turi būti atmesta, nes apriboja arba grasina toms alternatyvoms, kurių fone galime tęsti savo pačių interpretacijų vystymą“ (Warnke, pgl. Burke 2007: 122). Kitaip tariant, uždaros interpretacijos grasina pačiam interpretavimui ir gali būti reikšmingos tik kaip negatyvus priminimas apie tai.

Apibendrinant galima išskirti tokius „gero“ naratyvumo bruožus: atidumą Kitam, visuminę, bet atvirą interpretaciją, prioritetą galimybei, o ne esamybei, tiesos ir tikrovės skirtį bei atsakomybės skatinimą. Etikos sąlygas naikinantis naratyvumas, priešingai, totalizuoja Kitybę, postuluoja vieną tiesą, reikalauja atpirkimo ožių ir pakerta supratimo galimybes. Tai dar kartą rodo, jog naratyvinė vaizduotė labai glaudžiai susijusi su etikos sąlygomis ir etiniais vertinimais. Pasak Kearney'io, „istorijų pasakojimas niekada nėra neutralus. Kiekvienas naratyvas yra vertybiškai įkrautas pasakojamų įvykių ir naracijoje pristatomų veikėjų atžvilgiu“ (Kearney 2002: 155). Pasakoti ir interpretuoti – tai sykiu ir vertinti.

4. Kritika

Nors naratyvų ir etikos sąsaja ryški, ne visi sutinka, kad naratyvai yra vienintelis būtinas ar pakankamas etikos pagrindas. Gausiam ir garsiam teoretikų būriui (Kearney'ui, Ricoeurui, MacIntyre'ui, Nussbaum, Giddensui) nekyla abejonų, kad būtent naratyvinio supratimo tyrimas ir skatinimas gali ir turi (padėti) atsakyti į šiuolaikinius etinius, psichologinius ar politinius iššūkius. Jų nuomonė remiasi ilga filosofine ir kultūrine tradicija, bylojančia

apie milžinišką pasakojimų svarbą žmonių tapatybės, Kitybės, pasaulio bei moralinių dimensijų supratimui. Kita vertus, aptariant pastarųjų autorių pozicijas jau kilo abejonių dėl naratyvumo univversalumo, etinių išvadų reikšmingumo, sąsajų su praktika tvarumo ir kitų aspektų. Naratyvistai nori tikėti, kad viskas, ką galima suprasti, perfrazuojant Gadamerį, yra naratyvas. Bet ar tikrai kiekvienas supratimas yra pasakojimo dalis? Gali kilti įtarimas, kad kai postuluo-jama viską vienijanti struktūra, tada tik tai, kas ją atitinka, ir bus vadinama *viskuo*. Naratyvinė schema visur atras naratyvus galbūt nė neklausdama, ar ko nors nepraleidžia. Kitaip tariant, teiginys, kad vaizduotiškas pasaulio sintezavimas vyksta tik pagal vieną taisyklę, grasina reduktyvizmu (ir grįžimu prie pasyvios tikrovės ir fikcijos dichotomijos, kurioje naratyvumas galiausiai būtų priskiriamas pačiam pasauliui ar žmogaus prigimčiai).

Straipsnyje „Against Narrativity“ Gale-nas Strawsonas kritikuoja naratyvinį pasaulėvaizdį, kurį sieja su diachroniškumu – iš praeities į ateitį besitęsiančios tapatybės mąstymu. Strawsono manymu, tai yra tik vienas iš savęs ir pasaulio suvokimo būdų, kuriam yra kita, gal net patrauklesnė alternatyva – dabartiškas, *epizodinis* mąstymas. Atskiriamos dvi fundamentaliaios vaizduotės formos: diachroniška naratyvinė, kuri grindžia supratimą praeities ir ateities vientisumu, bei epizodinė, kuri nemato būtino, tęstinio ryšio tarp dabarties ir praeities arba ateities. Straipsnyje teigiama, kad epizodinė vaizduotė – nors paprastai sutariama, kad tokia yra galima – dažniausiai nuvertinama būtent etiniu pagrindu, teigiant, kad epizodikai (taip Strawsonas įvardija į epizodinį supratimo pobūdį linkusius žmones), atsisakantys savo praeities kaip svetimos, o

ateities kaip neprognozuojamos, praranda dalį žmogiškumo ir etinio pagrindo: „Diachronikams gali atrodyti, kad Epizodiškame gyvenime esama kažko šalto, tuščio ir nevisavertiško“ (Strawson 2004: 431). Iš tiesų, tokią kritiką veikiausiai palaikytų Kearney’is, kuris teigia, kad „pasakojimai žmogui yra ne ką mažiau svarbūs nei maistas. Tiesą sakant, netgi labiau – maistas leidžia mums išgyventi, o pasakojimai yra tai, kas padaro gyvenimus vertus gyventi. Jie padaro mūsų būvį žmogišką“ (Kearney 2002: 3).

Strawsonas sutinka, kad supratimas reikalauja kokios nors struktūros, tačiau, jo manymu, tai dar nenumato, kad ši struktūra būtinai turi būti naratyvi. Jis išskiria keturis Naratyvumo iš didžiosios raidės (kaip artikuluotos pasaulėžiūros teorijos, o ne „objektyvaus“ įvykių naratyvumo) elementus: diachroniškumą (polinkį dabartį matyti per praeitį ir ateitį), formų radimą (bendrą patirties struktūravimą), pasakojimą (kaip pasirinktą struktūravimo formą) ir reviziją (savo gyvenimo patirties atranką, perdėliojimą ir papildymą kuriant „tvarkingą“ pasakojimą). Strawsono manymu, formų radimo ir polinkio pasakoti atskyrimas parodo, jog pasakojimas tėra arbitraliai pasirinkta ir tik viena iš galimų supratimo formų. O jeigu sutinkama, kad Naratyvume esama kokio nors pasirinkimo, tada revizionistinis pasakojimų pobūdis verčia suabejoti tokio pasirinkimo gerumu – kaip galima neabejojant teigti, kad pačių arbitraliai susiformuoti naratyvai yra geriausias supratimo būdas? „Revizija visada yra *įkrauta* [...] – visada motyvuota tarpusavyje susijusio moralinių emocijų branduolio, įtraukiančio išdidumą, savimeilę, pasipūtimą, gėdą, gailėjimąsi, sąžinės graužatį ir kaltę“ (ten pat: 444).

Strawsonas teigia, kad ir epistemologiniu, ir etiniu atžvilgiu kaip būtino pagrindo žmogui pakanka tik vieno iš keturių Naratyvumo elementų – formų radimo. Svarbu pabrėžti, kad kritikuodamas Naratyvumą Strawsonas stengiasi kuo labiau išvengti struktūrų, kurios iškreiptų numanomą tiesioginį subjektiškumą: „kuo daugiau prisimeni, išpasakoji save, tuo labiau rizikuoji nutolti nuo tikslaus savęs supratimo, nuo savo būties tiesos“ (ten pat: 448).

Apie Aš reprezentaciją ir naratyvumą rašantis Jamesas Battersby'us mato ne vieną alternatyvų savipratos būdą, teigdamas, kad daug žmonių mato save „ne per pasakojimą ar siužetą, bet per charakterį, per vaidmenis ir siekia būti nuoseklūs savo būdo išraiškoje; kai kuriems rūpi performatyvumas, o ne vientisas naratyvumas; rūpi, pavyzdžiui, į lyčių vaidmenis atsižvelgiantis performatyvumas; kai kurie žmonės nuo veiksmo prie veiksmo pereina vedami ne naratyvinio tęstinumo, bet tam tikro moralinio integralumo sampratos („ką darytų Jėzus?“)“ (Battersby 2006: 39). Nereikia daug pridėti prie šios citatos, kad prieitume mintį, jog naratyvumas, performatyvumas ar integralumas Battersby'ui – tai greta esančios alternatyvos, nebūtinai šalinančios viena kitą, o galbūt esančios vienu metu kaip skirtingos perspektyvos. Tokiu atveju naratyvume visada jau esama performatyvumo, epizodiškumo ir t. t., kaip ir atvirkščiai.

5. Atsakymai į kritiką ir išlygos

Taigi akivaizdi naratyvinės vaizduotės veikla, be kurios negalėtume nei sukurti, nei suvokti kažko kaip pasakojimo su tarp pradžios ir pabaigos veikiančiais veikėjais, dar neįrodo jos esant vienintelę galimą ar geriausią vaizduotės formą, nes taip pat

akivaizdžiai galime atpažinti ir kitokius vaizduotės aspektus, kurie nėra paneigiami ir patys nepaneigia naratyvumo, bet gali su juo konkuruoti dėl etinės pirmenybės. Ši pastaba neatmeta naratyvumui pareikštos Strawsono kritikos, tačiau svariai sutvirtina platesnio pobūdžio hermeneutinės vaizduotės būtinumą: konkreti vaizduotės raiška suprastina tik per jos raiškos visumą, ir atvirkščiai. Analogiškai, pasakojimą sudarantys įvykiai gali būti suprantami tik viso pasakojimo kontekste, o bendras kontekstas negalimas be paskirų įvykių. Iš šios perspektyvos epizodinis projektas kelia didelių abejonių. Epizodinė vaizduotė, atmesdama visumos svarbą, praranda poetinius etikos pamatus, kuriuose būtų galima kritiška, atsitraukusi perspektyva, todėl grasina atkritimu į jau kritikuotus absoliutizmą ar reliatyvizmą. Be to, epizodinė vaizduotė suponuoja esant galimą laiko fragmentaciją iki nereprezentuojamų ir nepalyginamų epizodų, o tai prieštarauja ne tik hermeneutinėms, bet ir fenomenologinėms šnekėjimo apie vaizduotę prielaidoms. Paprastai epizodiškumo paradoksalumą paaiškina Battersby'us: „Jei bet kuri gyvenimo dalis yra epizodas, tai jis trunka laike ir veikiausiai tuo periodu yra nuoseklus. Trumpai tariant, jei galima išskirti epizodą, jis gali būti reprezentuojamas naratyvine arba kokia nors kita forma“ (Battersby 2006: 31). Kartu tai patvirtina Kearney'io mintį, taip pat išreikšiamą ir Lyotard'o *Postmoderniame būvyje*, kad bet kokia naratyvumo kritika – ar iš mokslinių, ar iš filosofinių pozicijų – visada bus save pakertanti, nes naudos tą pačią formą, kurią kritikuoja (Kearney 1995: 93). Strawsono *pasakojimas* apie laimingą epizodišką gyvenimą taip pat susiduria su tokiu paradoksu.

Vis dėlto kitų vaizduotės formų atpažinimas nepaneigia nei deskriptyviosios, nei normatyviosios tezės apie naratyvinę vaizduotę. Viskas, kas pasiekta, tai deskriptyviosios tezės papildymas: žmonės įsivaizduoja *ir* naratyviai, *ir kitais būdais*. Dar tikslesnis būdas apsvarstyti vaizduotės praktinį adekvatumą reikalauja atsižvelgti į kuo konkretesnius esamus kasdienių, estetinių, etinių ir politinių praktikų iššūkius. Iš tokios perspektyvos galima suprasti jau aptartus metafizinės ir postmodernios vaizduotės kraštutinumus kaip savo istorinių, geografinių ir kultūrinių sąlygų išraiškas. Dabartiniai iššūkiai kyla iš atsakymų į ankstesnius akumuliacijos bei susidūrimo iššūkius. Tai jau minėtas fanatizmas, Kito aukojimas ir izoliacionizmas žinojimo fragmentacijos, vaizdinio infliacijos ir moralinio pasimetimo kontekste. Naratyvinė vaizduotė pirmiausia pateikiama kaip atsakas pastarosioms problemoms; Kearney'is tai artikuluoja labai aiškiai: „Mūsų baigtinės hermeneutinės situacijos pripažinimas, aš tikiu, gali mus išgelbėti ir nuo reliatyvizmo, ir nuo absoliutizmo“ (Kearney 2011: xviii). Apvertus pastarąjį teiginį atsiskleidžia svarbi išvada, atitinkanti tai, kas jau pasakyta: absoliutizmas ir reliatyvizmas kaip konkretūs kasdienės problemos grindžiantys principai reikalauja su jais susiduriančio asmens pripažinti savo hermeneutinę situaciją. Sunku nuoširdžiai laikytis kraštutinių pozicijų suvokiant, kad yra begalė alternatyvių naratyvų, kurių atžvilgiu galimos tikriausiai trys pagrindinės veiksmo taktikos: sunaikinimas, susinaikinimas arba susitarimas. Net ir pirmieji variantai reikalauja bent minimalaus hermeneutinio veiksmo, situacijos interpretacijos. Problema kyla tada, kai pats interpretacinis

momentas paslepiamas ir nepripažįstama, kad „[r]enkamasi nebe tarp tiesos ir fikcijos, bet tarp dviejų rūšių fikcijos: fikcijos, kuri dedasi esanti tiesa, ir fikcijos, kuri žino esanti fikcija“ (Kearney 1988: 215).

Naratyvas visada yra tarpinis variantas, vidurio kelias, trečioji alternatyva tarp tikrovės ir fikcijos, absoliutizmo ir reliatyvizmo ar emotyvizmo ir racionalizmo, ir tai tik didina jo reikšmę. Net jei sutinkama, kad etiškumui rasti prieš ir po naratyvo būtini papildomi patyrimo aspektai, tai nereiškia, kad galima sutrumpinti kelią ir naratyvą išvis atmesti. Jis atlieka labai svarbų vaidmenį jungdamas emocijas su diskursu, įvykį su reikšme ir sprendimą su istorija. Tai pabrėžia ir Kearney'is: „[...] naratyvinė vaizduotė gali sujungti tai, kas partikuliaru, su tuo, kas universalu, per įvairius „siužetus“ įgalindama mus susieti dorybės formas su džiaugsmu ar skausmu“ (Kearney 2003: 182). Naratyvinė vaizduotė „sukabina“ emocijas su bendromis fikcijomis ir įtikrovina fikcijas per jų diktuojamas etines praktikas, skatinamas emocijų. Tai nereikalauja nei prigimtinių esmių ar transcendentinių pagrindų postulavimo, nei leidžia atmestinau reliatyvistiškai teigti, kad kaip kam atrodo, taip ir yra.

Artikuliavus tai, kad etikai vien naratyvo neužtenka, vis dar svarbu paklausti – o kodėl jis išvis reikalingas? Jau buvo aptartas medijuojantis naratyvumo lygmuo, bet kuo ypatingas šis medijavimas ir kas yra etiško pačiuose naratyvuose? Prieš baigiant reikia dar kartą grįžti prie naratyvumo etinių trajektorijų. Kaip teigia Davidas Woodas, „tapatinimasis su konkrečiu naratyvu, net ir fakto, kad yra kitų naratyvų, pripažinimas, gali taip pat lengvai vesti prie karo kaip ir prie taikos – troškimo nužudyti tuos, kurie

pasakoja kitokį pasakojimą“ (Wood 2007: 132). Iš pastarosios minties galima padaryti dvi priešingas išvadas: 1) naratyvai yra neesmingi etikai, nes sprendimą kariauti ar sugyventi lemia metanaratyviniai dalykai; 2) naratyvai sudaro etikos pamatą, nes tik dėl tapatinimosi su naratyvu ir skirtingų naratyvų atpažinimo gali kilti karo ar taikos poreikis. Įtraukus tai, kas pasakyta pirmiau, nepasirodys keista laikyti abu šiuos teiginius teisingais. Būdami etikos sąlyga, naratyvai nėra jos sprendimas, tačiau į sąlygas būtina atsižvelgti sprendžiant. Kearney'io teoriją apmąstantis Jeffrey'is Barashas pažymi: „Pats mėginimas suprasti ir interpretuoti simbolinį naratyvo turinį turi etines implikacijas“ (Barash 2007: 148). Hermeneutinis procesas vyksta atsispiriant nuo savo kontekstinių žinių, laikantis atvirumo naujam ar kitokiam žinojimui ir sykiu vertinant tai, kas sužinoma.

Galiausiai reikia pripažinti, kad vienintelio naratyvo laikymasis ir statiškas pasaulio suvokimas arba nevaldomas naratyvų žaismas ir nesuvokiamas pasaulis – tai neišvengiami etiniai pavojai. Nėra tokio pasakojimo, kuris būtų apsaugotas nuo dogmatiško sekimo arba visiško ištrynimo. Bet kokia etinė interpretacija niekada negali būti tikra savo savaime suprantamumu. Tačiau, nepaisant visų iššūkių, tik naratyvai suteikia individams bendrą pasaulį ir grindžia socialinės plotmės pirmą pradžią etiškumą. Naratyvinė vaizduotė pajėgi niuansuoti patyrimą taip, kaip protas ar emocijos pavieniui negebėtų, todėl yra labai svarbi skiriant tai, kas gera ir bloga, teisinga ir neteisinga ar kilnu ir žema. Reflektuota poetikos ir etikos sąsaja užtikrina etinio svarstymo dinamiškumą, apsaugodama nuo grynai poetinio chaoso arba puristinio etinio rigorizmo. Naratyvinė tapatybė, tei-

gia Kearney'is, „jei ji yra etiškai atsakinga, visada turi užtikrinti, kad savęs-pastovumas visada būtų papildytas savęs-klausinėjimu. Tai reikalauja, kad naratyvinė tapatybė niekada nepamirštų savo ištakų naratyvinėje vaizduotėje“ (Kearney 1995: 100).

Išvados

1. Richardo Kearney'io plėtojama naratyvinės vaizduotės teorija teigia, kad naratyvumas yra pamatinė žmogiškąjį patyrimą struktūruojanti forma. Naratyvai jungia aristoteliškuosius *poesis* ir *praxis* elementus, siūlydami kitokį nei teorinį žinojimą, t. y. praktinę išmintį, arba *phronesis*. Praktiniame žinojime estetiniai ir etiniai patyrimo elementai yra derinami ir vieni kitus palaiko.
2. Remiantis nagrinėtais naratyvinę etiką svarstančiais filosofais, naratyvinės vaizduotės santykis su etika yra daugiausia sąlygų ir prielaidų pobūdžio. Naratyvumas grindžia tokius Aš tapatybės, Kito ir bendro pasaulio vaizdinius, kurie įgalina etinį santykį ir išvengia absoliutistinių ar reliatyvistinių nukrypimų. Tai liudija esminį naratyvumo, etikos ir socialumo santykį – naratyvai juos teorizuojantiems autoriams yra socialinio saito forma *par excellence*.
3. Kartu naratyvinė sintezė niekada nėra neutrali ir visada yra implicitiškai normatyvi. Tai iškelia poreikį skirti etiškus ir neetiškus naratyvus, papildant juos kritine refleksija ar etine teorija. Galiausiai naratyvų etiškumą lemia su jais sietinos praktinės pasekmės.
4. Apibendrinant aptartų autorių pozicijas teigtina, jog etika be naratyvinės vaizduotės būtų neįmanoma, t. y. naratyvinė vaizduotė yra būtina etikos sąlyga. Tai pagrįn-

džia tiek visi prieš tai išvardyti pozityvūs argumentai, tiek naratyvinės vaizduotės kritika, kuri neišvengia paradoksalaus naratyvinės formos pasitelkimo ar numanymo alternatyvoms apginti. Naratyvinės

vaizduotės kaip etikos sąlygos koegzistencija su kitomis sąlygomis (Kito reikalavimu, emocijomis ir pan.) neatmetama tiek, kiek išvengiama aprioristinio etinio absoliutizmo ar reliatyvizmo.

LITERATŪRA

Aristotle, 1932. *Poetics*. In: *Aristotle in 23 Volumes*. Vol. 23. Cambridge, MA: Harvard University Press; London: William Heinemann Ltd.

Aristotle, 1934. *Nicomachean Ethics*. In: *Aristotle in 23 Volumes*. Vol. 19. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd.

Barash, J. A., 2007. Beyond Postmodernism: Reflections on Richard Kearney's Trilogy. In: *Traversing the Imaginary* (ed. Gratton, P. et Manoussakis, J. P.). Evanston: Northwestern University Press, p. 142–151.

Battersby, J. L., 2006. Narrativity, Self and Self-Representation. *Narrative* 14 (1): 27–44. Columbus: Ohio State University Press.

Burke, J., 2007. "I tell you no lie": Truth Commissions and Narrative. In: *Traversing the Imaginary* (ed. Gratton, P. et Manoussakis, J. P.). Evanston: Northwestern University Press, p. 117–128.

Dooley, M., 2007. Truth, Ethics, and Narrative Imagination: Kearney and the Postmodern Challenge. In: *Traversing the Imaginary* (ed. Gratton, P. et Manoussakis, J. P.). Evanston: Northwestern University Press, p. 165–179.

Gadamer, H. G., 1999. Apie supratimo ratą. In: *Istorija, menas, kalba* (ed. Arūnas Sverdiolas). Vilnius: Baltos lankos, p. 27–34.

Kearney, R., 1988. *The Wake of Imagination*. New York: Routledge.

Kearney, R., 1995. *Poetics of Modernity: Toward a Hermeneutic Imagination*. New York: Humanity Books.

Kearney, R., 1998. *Poetics of Imagining: Modern to Post-modern*. New York: Fordham University Press.

Kearney, R., 2002. *On Stories*. London: Routledge.

Kearney, R., 2003. *Strangers, Gods and Monsters: on Interpreting Otherness*. London: Routledge.

Kearney, R., 2011. *Anatheism: Returning to God after God*. New York: Columbia University Press.

MacIntyre, A., 2007. *After Virtue*. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press.

Nussbaum, M. C., 2007. Ethics of Narration. In: *Traversing the Imaginary* (ed. Gratton, P. et Manoussakis, J. P.). Evanston: Northwestern University Press, p. 48–52.

Rundell, J., 2007. Imaginings, Narratives and Otherness. In: *Traversing the Imaginary* (ed. Gratton, P. et Manoussakis, J. P.). Evanston: Northwestern University Press, p. 103–116.

Strawson, G., 2004. Against Narrativity. *Ratio* XVII: 428–452. London: Blackwell Publishing Limited.

White, H., 1995. Naratyvumo vertė. *Baltos Lankos*, nr.5. Vilnius: Baltos lankos.

Wood, D., 2007. Double Trouble. In: *Traversing the Imaginary* (ed. Gratton, P. et Manoussakis, J. P.). Evanston: Northwestern University Press, p. 131–137.

NARRATIVE IMAGINATION AS A PROBLEM OF ETHICS

Benediktas Gelūnas, Kristupas Sabolius

Abstract. In this paper it is proposed that narrative imagination is a necessary condition of ethics for three main reasons: the syntheses of narrative self-identity, narrative Other, and narrative common world. The context of the analysis is constituted by the phenomenological understanding of imagination as an intentional activity of consciousness, the Aristotelian link between *poesis* and *praxis*, and the hermeneutical treatment of narrative as a fundamental structure of understanding. Relying mostly on the works of Richard Kearney, this article considers implicitly and explicitly ethical aspects of narrativity, and also narrative ethics as a midway position between relativism and absolutism.

Keywords: imagination, narrativity, ethics, Richard Kearney

Iteikta 2015 m. gegužės 12 d.